

Sayın Yavuz İNCE'nin kitabına ilişkin görüşler (*)

Kızıltan ULUKAVAK

Safranbolu Belediyesi, bir süre önce kaybettiğimiz Yük.Müh.Mimar Sayın Yavuz İNCE'nin “**Safranbolu'da Korumacılığın Öyküsü**” adlı kitabını bastırmakla, Safranbolu'nun korunmasında katkıları olan merhuma karşı bir kadirbilirlik örneği sergilemiş bulunuyor.

Sözkonusu kitabın Sayın Yavuz İNCE tarafından, vefatı öncesinde çok uzun süre devam eden rahatsızlığı sırasında 2012 yılında kaleme alınmış olduğu, kitabın sonunda yer alan bilgiden öğrenilmektedir. Rahmetlinin rahatsızlığından dolayı, Safranbolu'ya ilişkin daha önce yazılmış kitapları ve eski belgeleri incelemek ya da belleğindeki 40-45 yıl öncesine ilişkin eski bilgileri irdelemek yoluna gitme olanağı bulamaması nedeniyle olsa gerek, ne yazık ki kitap çok sayıda maddi hata ve yanlış bilgilendirmeler içeriyor.

Kamu kurumlarınca bastırılan kitaplar içeriği açısından, genellikle doğruluğundan kuşku duyulmayan başvuru kitabı olarak kabullenilir. Çünkü, basımı gerçekleştiren kurum tarafından, kitabın konusuyla ilgili bilgi sahibi olan bir veya birkaç kişiye okutturulmasından ve yazarının görüş ve yorumlarına karışılmaksızın, varsa maddi hata ve yanlış bilgilerin düzeltilmesinden sonra kitabın bastırıldığı düşünülür. Sayın İNCE'nin kitabı için böyle bir yöntemin uygulanmaması büyük bir talihsizliktir. Basımından sonra Sayın Aytekin KUŞ'un, kitaptaki hatalı bilgi ve anlatımlardan sadece birkaçını belirlediği anlaşıyor.

Çok değerli araştırmacı-yazar Sayın Aytekin KUŞ, bu hatalardan Karabük Demir Çelik Fabrikalarının temelini 3 Nisan 1938'de değil 1937'de atıldığına ve o tarihte temeli atan Devlet büyüklerinden rahmetli İsmet İNÖNÜ'nün Cumhurbaşkanı ve merhum Celal BAYAR'ın Başbakan olmayıp. İNÖNÜ'nün Başbakan; BAYAR'ın Ekonomi Bakanı olduğu gibi 10 kadarına, basıldıktan sonra kitabın arkasına eklettiği bir “Redakte” bölümünde yer vermiş bulunuyor. Sayın KUŞ'un, herkesten daha iyi bildiği önem arzeden diğer yanlış anlatımlara değinmemesi, herhalde kitapla ilgili yapılacak değerlendirmelerin, hayatta olmaması nedeniyle, yazar tarafından yanıtlanma olanağının kalmamasıyla açıklanabilir.

Çok bilinen deyimle “Hafızayı beşer, nisyan ile malül”; yani günümüz diliyle “*insan belleği unutma kusurlu*”dur. Ancak kitap, zihinsel rahatsızlığı döneminde değil de, 1980'lerde, 1990'larda ya da 2000'lerin başında Sayın İNCE tarafından kaleme alınmış olsaydı, hiç kuşkusuz, söz konusu olamayacak maddi hatalar içermektedir. Özellikle kitaptaki kimi olaylara ya da tarihlerine ilişkin hatalı anlatımları, doğruluğundan kuşku duyulmayacak biçimde herkesin bildiği ve çeşitli kaynaklarda yazılı bulunan gerçeklere değinerek düzeltmek, kitabın değerini korumaya yönelik bir görev olarak düşünülmelidir. Merhum Yavuz İNCE'nin manevi varlığına duyulan saygının da böyle bir davranışı gerektireceği anlayışıyla ve ilerde yeni bir baskısı yapılırsa dikkate alınması amacıyla kitapta yer alan birkaç önemli yanlışlığa da, burada ayrıca değinmekte yarar olacaktır. Şöyle ki;

► Kitabın 15.sayfasındaki, muzip yemenici ustalarının Arasna'nın iki kapısını kapatarak, içeri girenin dışarıya çıkamaması olayı, hokkabazla değil; hayvanına yüklediği odununu satmak için Arasna sokaklarında hayvanıyla dolaşan bir köylü yurttaşla ilgilidir.

► “*Geyikli Baba*”nın hışmına uğraması nedeniyle, Fabrikanın temeli atılmadan önce 13 haneli Karabük köyünün, 14 hane olamadığına ilişkin bir inanışa kitabın 32 sayfasında yer verilmektedir. Ancak bu inanış, Safranbolu-Bartın Karayolu üzerinde Karaevli'deki Eflani yol ayrımını geçtikten hemen sonra, sol taraftaki “Göğeren Türbesi”nde yatan “Geyikli Baba”nın, geyikleri insafsızca avlayan Göğerenlilere, çok uzun yıllardır bilinen ve söylenegelen “*Altı haneniz yedi olmasın*” diye yaptığı beddua ile karıştırılmaktadır. Eski Türk dilinde, çay kenarlarındaki çalılıklar ve ağaççıklar anlamına gelen “*Bük*” takısını almış,

“Ötebük” ve “Günbük” gibi Öğlebeli köyünün bir mahallesi olan “Karabük”ün 13 hanesinin 14 olamaması, sonradan uydurulmuş inanış ya da söylentilerle değil, öncelikle yerleşim yerinin doğal ve fiziksel koşullarıyla açıklanmalıdır.

► Fabrika kurulup, Karabük gelişmeye başladıktan sonra, Safranbolu’da evlenme çağındaki kızların arzularını içeren “*Dumansız baca - Kaynanasız koca - Düdüklü tencere - Asri pencere*” tekerlemesindeki “*Dumansız baca*” deyimini, kitabın 37. sayfasında belirtildiğinin aksine, “*kaloriferli ev*” demek olmayıp, Safranbolu’da mutfak ocağında yemek yapmak için sacayağının altında odun yakıldığından, odun yerine kolay yanan, yeni ve temiz mutfak aracı gaz ocağı kullanılmak istenilmesi anlamındadır. Bu tekerlemenin ilk dillendirildiği 1940’lar sonu, 1950’liler başı dönemde, Safranbolu bir tarafa, Karabük’te de kaloriferli konutlar henüz yoktur ya da yok denecek kadar azdır.

► Candaroğulları Safranbolu’ya, kitabın 8.sayfasında belirtildiği gibi 1399 yılında egemen olmuş değillerdir. Ünlü seyyah İbni BATTUTA seyahatnamesinde, 1330’lu yılların başında Safranbolu’ya geldiğinde, kalede Candaroğlu Ali Bey’in konduğu olduğunu yazar. Kitapta “Çarşı bölgesi” olarak adlandırılan (sayfa: 14 ve devamı) tarihsel kesime, Safranbolulular “*Şehir*” der ve bu bölgedeki evler, 20. sayfada yer verildiği gibi 16-17. yüzyıllarda değil, hemen tamamına yakın çok büyük kısmı 19.yüzyılda ve çok azı da 20.yüzyılın başında inşa edilmişlerdir. Ahşap evlerin, beş ya da üç yüz yıl ayakta kalmış olabileceğinden söz edilemez. Tabahna’daki “Deri fabrikası” da (sayfa:18), 1935’de değil, 1924’te kurulmuştur. Sayfa 20’deki “Beydağı” sözcüğü, “Beybağı” olmalıdır.

► “*Eskiye rağbet olsa, bit pazarına nur yağardı*” sözü (sayfa:41), Belediye’nin koruma konusunda bir komisyon kurulmasına ilişkin başvurusuna, İmar İskan Bakanlığı’ndan gelen cevapta değil, zamanın Belediye Başkanı’nın yüzüne karşı, Bakanlık üst düzey yöneticilerinden biriyle yaptığı görüşme sırasında söylenmiştir. İlk “*Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftası*” sırasında gelen konuklar listesi olarak sayfa 48’te adları geçen kişilerin tamamı ilk Hafta’da değil, ileriki yıllardaki etkinliklerde yer almışlardır. Süha ARIN’ın “*Safranbolu’da Zaman*” belgesel filmi İtalya’da ödül kazanmış olmayıp (sayfa:54), Antalya Altın Portakal Belgesel Film Yarışmasında, 1977 yılında birinciliğe layık bulunmuştur. Ayrıca, “*Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftaları*” (sayfa:54), Cuma akşamı başlayıp, Pazar akşamı son bulmuyordu. İlki 30.08.-05.09.1975, ikincisi 06-12.08.1976 ve üçüncüsü de yine 06-12.08.1977 tarihlerinde birer hafta sürmüş bulunmaktadır. Bu etkinlikler, 2000’li yılların, Cuma başlayıp, Pazar günü sonlanan film festivalleriyle karıştırılmış bulunuluyor.

► Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, sit alanına ilişkin kararında, Bağlar’da parsel genişliğini 1.500 m² (sayfa:58) değil, 2.000 m² olarak belirlemiştir. T.Turing ve Otomobil Kurumu, Asmazlar Konağı’nı 1978 yılında 300 bin liraya (sayfa:59) değil, 1976’ta 400 bin liraya satın almıştır. Safranbolu’nun ününün dünyaya yayılması (sayfa:62) 1980 sonrasında değil, Prof.Dr. Reha GÜNAY’ın, UNESCO aracılığıyla 1970’li yıllarda Paris, Stokholm, Münih, Kopenhag ve Londra’da açtığı “*Safranbolu Evleri Fotoğraf Sergileri*” yoluyla başlamıştır. Safranbolu’ya gezi turları da 1990’lı yıllarda (sayfa:72) değil, çok önceleri 1970’li yılların sonundan itibaren başlamış ve giderek yoğunluk kazanmıştır.

Değinen tüm bu hususlar, “*Bir yanlışa kalınmışsa sessiz ve tepkisiz; zamanla bir çok doğru olacaktır geçersiz*” özdeyişinde belirtildiği gibi, yanlışlıkların zaman içersinde gerçekleşmiş gibi kabullenilmesini önlemek amacına yöneliktir. Bu arada yine aynı amaçla, olayların tarihine ilişkin maddi bir hata niteliğinde olmasa da, kitapta savunulan görüşün aksine, kentsel korumada katı kuralların egemen olmamasına da işaret etmekte zorunluluk vardır. Kimi bilim adamları ve mimarlar, korumacılıkta kent dokusunun hiç dokunulmadan, adeta dondurularak korunması anlayışındadırlar. Nitekim Sayın Yavuz İNCE de, Sayın AYTEKİN KUŞ’un başlığını düzelttiği, kitabın “*Safranbolu’daki İmar Çalışmaları ve 1975 sonrası*” bölümünde, yeni imar planı yürürlüğe girdikten sonra operasyonların başladığından ve bahçe duvarlarının geri çekildiğinden bahisle, sokak dokusunun değiştirilmemesi anlatılsa da “*Belediye bildiğini yapıyordu*” diyerek (sayfa:52), aynı anlayışı paylaşmaktadır.

Böyle bir değerlendirme, zamanın Belediye Başkanı olarak, bu satırların yazarının bir açıklama yapmasını gerektirir. Kentsel sit alanları, arkeolojik sit alanları gibi insandan arındırılmış; insanların barınmadığı, yaşamadığı yerler değildir. Sit alanındaki kentsel dokuyu korurken, önce insanları korumak ilke edinilmeli; o insanlar, çağdaş teknolojik olanaklardan ve konforlu yaşam araçlarından yoksun bir ömür geçirmeye mecbur bırakılmamalıdır. Kentsel sit alanları, orayı gezip birkaç saat sonra geri dönenlerin, “*ne kadar da güzel; babaannemiz de böyle bir evde yaşamış*” diyerek hayranlıklarını belirtmeleri için korunmaz. Korumada başarı, o kent sakinlerinin yaşamlarından hoşnut olmalarıyla doğru orantılıdır.

Safranbolu Belediyesi, ileri sürüldüğünün aksine 1970’lerde bildiğini yapıyor değil; imar planını uyguluyor ve bu uygulama sırasında da, yük ve binek hayvanlarının geçebileceği genişlikteki eski yolların hiç değilse ana arterlerini, motorlu iki geniş aracın birbirine değmeksizin ya da biri diğerini yolun geniş bir kesiminde beklemeksizin geçmesini sağlayacak ölçüde genişletiyordu. Dibekönü’nü Kavaklar’a bağlayan yol, Arslanlar-Kavaklar-Köyüçü-Müftüpinarı-Çampınarı güzergahı ya da Arslanlar-Kabakçı Camisi-Akbayır yolu ve Hastane altı yokuşu, Gümüş köprüsü, Beybağı kavşağı kayası-Asmaz Bahçesi-Hamamönü-Babasultan yolundan Kastamonu yönüne çıkış, hep aynı anlayışın ürünüdür. Kazdağlı Meydanı ile Köyüçü Kurtuluş Meydanı’nın açılması motorlu araçların park ve manevra yapabilmeleri içindi. Örneğin Kazdağlı Meydanı, 40 küsur yıl önce açılmıştı; çok yetersiz kalan o alanın, büyük bir kargaşa içeren günümüzdeki tablosu göz ardı edilerek, doğru bir yargıya ulaşılamaz.

Sayın Yavuz İNCE, kitabının 39.sayfasında Hastarla’nın imara açılmasının, “*Safranbolu için tehlike çanlarının çaldığı anlamına geldiği*” görüşünü de ileri sürüyor. Ancak ne var ki, ataerkil aile düzenine uygun olarak planlanmış eski ahşap evlerin bakımından yılmış, usanmış; çağdaş yaşam olanaklarına uygun mutfak, tuvalet ve banyo olanakları sağlayan; kışın ısıtılması kolay ve ucuz kargir evlerde oturmayı yeğleyen ve artık çekirdek aile statüsünde yaşam sürdürmeyi isteyen Safranboluluların bu istemleri, Hastarla’nın imara açılmasıyla karşılanabilmiştir. Dolayısıyla Hastarla, eski Safranbolu evlerinin korunmasında bir subap görevi de üstlenmiştir.

Öte yandan 1992 Ekim’inde Safranbolu’da düzenlenen bir panelde, bu satırların yazarının Safranbolu’nun, artık korunan kent döneminden, korunamayan kent dönemine girmemesi için, bu konuda tarih, sanat ve mimarlık çevrelerini göreve çağıran sözleriyle ilgili olarak, kitabın 66.sayfasında “*aslında Safranbolu halkı böyle düşünmüyordu*” deniliyor. Buna karşılık, aynı sayfa ve devamında da, panelde söz alan Safranbolulu dinleyici ve katılımcıların çok daha tepkili bir biçimde koruma olayındaki sorunları, zorlukları ve ilgisizlikleri dile getirmiş olmalarına da yer veriliyor. Böylece bir çelişki ortaya çıkıyor. Acaba “*Aslında Safranbolu halkı da böyle düşünüyordu*” denilmek mi istenilmişti? Ne yazık ki, bugün bunu bilebilmek olanağı yok...

Son olarak şu gerçeğin altı, özellikle ve önemle çizilmelidir: Kitap sayfalarının yarısı Türkçe, yarısı Türkçe metnin İngilizcesi olarak düzenlenmiştir. Safranbolu’yu tanıtan İngilizce küçük broşürler vardır; ancak Safranbolu’daki koruma olayına bu kitapta İngilizce olarak geniş bir biçimde yer verilmekte ve dolayısıyla Sayın İNCE’nin kitabı, bu açıdan bir ilk olma özelliğine sahip bulunmaktadır. Kitabın İngilizce bir metin içerdiği de dikkate alınarak, Sayın Aytekin KUŞ’un “*redakte*” başlığı altında kitabın sonunda topladığı hataların ve yanlış bilgilerin Türkçesi yanında, İngilizceye çevrimine de, kitabı basan Safranbolu Belediyesi’nce ayrıca yer verilebilmiş olması, kuşkusuz çok isabetli olurdu.

Şu gerçek de özellikle vurgulanmalıdır: Karton dış kapağında “*Safranbolu’da Korumacılığın Öyküsü*”; iç kapağında ise, “*Safranbolu ve Korumanın Öyküsü*” adıyla yayımlanan kitabın yazarı merhum Sayın Yavuz İNCE, Safranbolu’da hep sevgi, saygı ve şükranla yadedilecek; tüm aile bireylerinin ve yakınlarının acıları sürekli paylaşılacaktır. Ruhu şad; mekanı cennet olsun. Allah rahmet eylesin.